

**BIBLIOTECA
CULTURII
AROMÂNE**

www.proiectavdhela.ro

Pr. Prof. Dumitru Stăniloae

**„BESII”
ÎN MÂNĂSTIRILE
DIN
ORIENT**

„Besii” în mănăstirile din Orient *

La cele menționate de Mitrea Bucur, în revista „Magazin istoric,” anul X, nr. 3 (108), martie 1976, p. 26 și, despre besi, se pot adăuga noi date:

I. În primul rând sunt de menționat știri despre prezența besilor și a limbii lor în unele mănăstiri celebre din Orient.

În viața Sfântului Teodosie (+529), care a întemeiat la 465 mănăstirea ce-i poartă numele, la răsărit de Betleem, se spune (de către autorul ei, episcopul Teodor de Petra, la 530), că el a clădit în această mănăstire patru biserici, dintre care, exceptându-se cea pentru bolnavi mintali, în prima se făcea serviciul divin în limba greacă, „în a doua neamul besilor înălța în limba lor rugăciunile Stăpânului comun,” iar în a treia se slujea în limba armeană.¹ În descrierea unei călătorii la Muntele Sinai (ce datează poate dinainte de viața Sfântului Teodosie) se spune despre trei egumeni că vorbeau în acea mănăstire: latină, greacă, siriacă, egipteană și besă.² A se observa distincția ce se face între latină și besă.

În „Pratum spirituale” (Limonariu), scris de Ioan Moscu, trăitor în a doua jumătate a sec. VI și prima jumătate a sec. VII, autorul spune că în Palestina existau două mănăstiri apropiate cu numele de Soubiba, una de limba besă și una de limbă siriacă.³ În viața Sfântului Sava cel Sfințit se vorbește despre mai multe mănăstiri bese în Palestina.

Temeinicul istoric german Karl Holl, izbit de această frecventă prezență a besilor în mănăstirile din Orient, se simte îndemnat să atragă atenția asupra acestui fapt, zicând: „A se observa în general cât de frecvent apar besii.”⁴

O mănăstire de besi exista la 553 în Constantinopol, deosebită de trei mănăstiri de romani, una de egipteni și alta de sirieni.⁵ În documentul către împăratul Justinian semnat de episcopii acestor mănăstiri și de ai altora din Constantinopol mai semna și diaconul Zoticos, egumenul unei mănăstiri din Sciția. Se vede că numele martirului Zoticos devenise un nume purtat în Dobrogea.⁶

Altă mănăstire în acest document se numește a lui Basian,⁷ alta a Sfintei Basa,⁸ alta se numea „a celor ai lui Manuilu” (la genitivul grecesc, probabil la nominativ: Manuilă).

Cum se explică această puternică prezență a besilor, cu o limbă proprie, deosebită de latina universală literară, în mănăstirile de la Locurile Sfinte ?

1. Această prezență ne confirmă mărimea și întinderea acestui popor traco-romanizat, care purta ca un alt nume și pe acela de besi, și rolul însemnat jucat de el în Imperiul roman și apoi bizantin al sec. I-VII, ca și deosebita lui râvnă religioasă. Toate aceste lucruri sunt atestate de izvoarele istorice.

Editorul Itinerariului lui Antonin Placentin spune că în loc de besi trebuie citit perși, căci besii erau atunci „un popor mic din Tracia.”⁹ Dar nici un editor al celorlalte texte amintite n-a mai contestat că în ele este vorba de besi, ci, dimpotrivă, au confirmat acest lucru. Iar poporul beso-trac nu era deloc mic. El se întindea din nordul Carpaților până la sud de Pind, aproape de Teba și de Atena, ba chiar și dincolo de Bosfor, în Bitinia Asiei Mici.

W. Tomaschek dă numeroase inscripții traco-besice în care sunt prezentate numele de Bitius, Bitii, care nu pot fi decât o altă formă pentru besi, bisii. El menționează și localitatea Dackibuzi din Bitinia de dincolo de Bosfor.¹⁰

Aceasta face extrem de verosimilă originea beso-tracică a numelui de Bizanț (există la besi chiar numele de Visanta) și de Bosfor (por era o terminație frecventă la besi, iar capitala lor, nu departe de Bosfor, se numea Bessapara, sau Bessapora).

Numele de besi îl purtau nu numai tracii de la sudul Dunării, ci și cei de la nordul ei, cel puțin o parte a lor, locuitoare la Carpați. Numele de Rabo-Centus (centus era o terminație frecventă a căpeteniilor beso-tracice și beso-dacice), purtat de un principe bes, a dat, foarte probabil asociat cu numele de bes, Basarabia sau Besarabia, ca și al altor familii Basaraba, sau Basarab, purtat până și azi în Transilvania.

Dar populația beso-tracilor a fost nu numai un popor mare, ci un neam energic, jucând un rol important în viața imperiului romano-bizantin, mai ales după mutarea reședinței imperiale în Bizanțul tracic, controlat de ei.

Același Tomaschek zice: „După ce tracii au devenit, în sfârșit, o provincie romană, besii au dat contingentul principal al legiunilor și al flotelor romane.”¹¹

La un moment dat numărul ostașilor traci în armata romană era de 200.000. În calitatea aceasta ei umblau prin tot Imperiul, deci și prin Locurile Sfinte din Orient și aveau autoritatea să impună limba lor, când se așezau în ele.

Împăratul Justinian laudă în mod special vitejia militară a tracilor într-o novelă din 535.

La 457 pe tronul imperial din Bizanț urcă Leo traciul, numit și besul. La 492 și 522, împăratul Anastasie salvează Imperiul de rebelii isaurieni și de perși, prin armatele de sciți (nume derivat din limba tracă, după Tomaschek) și de besi (după istoricul Malala).¹² Cum nu s-ar fi putut afla deci ei în mănăștirile din Orient? În ce privește râvna lor religioasă, ea e recunoscută și de către Tomaschek.¹³

2. Al doilea fapt care confirmă și explică prezența frecventă a besilor în mănăștirile din Orient, cu o limbă proprie, este existența unui creștinism vechi la ei, păstrat într-o latină deosebită de cea care s-a extins de la Roma, începând de pe la anul 200, în tot Occidentul, prin abateri de la tradiția Bisericii de la început, care n-a oprimat limbile naționale populare în Biserică.

Tomaschek afirmă că besii, ca locuitori ai satelor și mai ales ai munților, nu s-au încreștinat decât odată cu romanizarea lor, începând de pe la sfârșitul sec. V. Dar dacă besii ar fi primit creștinismul printr-o romanizare într-un timp când, sub influența Romei se formase o terminologie creștină literară universală, ei n-ar fi putut să-și formeze și să-și păstreze o terminologie latină creștină proprie și să apară cu ea în mănăștirile din Orient în sec. V-VI-VII.

Creștinismul lor e din vremea propovăduirii lor în Asia Mică (Bitinia) și în Filippi, primul oraș din Europa în care a propovăduit Apostolul Pavel și care era un oraș de origine besă, într-o regiune compact besă.¹⁴ Chiar așa străini de viața orașelor n-au fost acești besi, care umblau ca soldați în tot Imperiul și care ajungeau la treapta de generali din care s-au ridicat și unii împărați ai Bizanțului.

Besii și-au menținut această terminologie creștină latină proprie și după ce scriitorii lor de mare prestigiu în Biserică s-au manifestat în limba latină literară universală. Între aceștia sunt cunoscuții „călugări sciți,” care n-au putut apărea fără antecedente într-un contact strâns cu monahismul întregului Orient. Se știe că acești călugări înfruntau pe papa Hormisdas și pe împăratul din Bizanț la începutul secolului VI și impun Bisericii o formulă de echilibru între extremele nestoriană și monofizită ce se disputau mai ales în mănăștirile din Palestina, salvând

crediința cea dreaptă a Bisericii, iar Dionisie Exiguul din același timp e cunoscut prin calculele lui calendaristice pe baza cărora Biserica a introdus era (noastră) creștină în calendar, sau numărătoarea anilor. Dar față de această limbă latină universală, care era o limbă de circulație universală între popoarele creștine din Occident, poporul beso-tracic romanizat și-a păstrat limba lui creștină populară. El a continuat să zică mai departe Făcător, Înviere, Înălțare, Fecioară, și nu Creator, resurrectio, assumptio, Virgo, etc.

Ei și-au păstrat această limbă a lor și când în locul latinei literare a apărut, pentru uzul exprimării teologice, slavona. Au păstrat-o și față de greaca literară, deși cărturarii lor cunoșteau și greaca și slavona, pentru că au păstrat creștinismul aproape de inima și de înțelegerea lor populară. Au păstrat-o până când, sub numele de limba română, a putut să-și dea iarăși o formă scrisă. De astă dată definitivă începând din secolul XV, sau foarte probabil și mai înainte, în texte, care nu ni s-au mai păstrat.

Numai persistența acestei limbi traco-romanice populare în viața poporului nostru explică faptul că limba bisericească a textelor scrise ce se înmulțesc din sec. XVI e aproape tot așa de fluentă ca cea de azi și aproape sută la sută romanică. Se confirmă în aceasta faptul că limba bisericească e mai conservatoare decât oricare alta. Numai titluri de cărți și de slujbe, titluri tehnice pentru slujitorii specialiști au alte nume.

II. Tomaschek pretinde că besii, sau bisii carpatici, au dispărut prin secolul VII, în vârtejul migrațiilor popoarelor. Dar făcând abstracție de neputința rămânerii unui loc gol într-un spațiu atât de vast sau de neputința emigrării vlahilor în acest spațiu în sec. XII-XIII, vârtejul migrațiilor continua și nu oferea mai multă liniște vlahilor. Strămoșii noștrii au dat nume dacice și dacolatine Oltului, Mureșului, Maramureșului, Someșului, Tisei, Argeșului, Basarabiei, localităților Beșa, Beșinău, Beșimbac, Si-bis, Si-bișel, Si-b(gh)îșoara, Buzău, Bazna, Buziaș, etc, lucru ce atestază însuși faptul existenței populației care a păstrat aceste nume și anume a trebuit să fie însuși poporul care le-a dat.

În afară de aceia, o populație care are familii ce păstrează până azi numele de basarabi sau basarabă (în Benești lângă Agnita și pe lângă Orăștie) dar cu siguranță și multe altele, ca Beșa, Beșan, Bejan, Beju, Buznea, Buzneag, Buzdugan, Bozdog, nu poate fi decât același popor, care a purtat aceste nume de când și le-a dat pentru prima dată.

Note bibliografice

1. Patrologia Graeca CXIV, col. 505 C
2. Antonini Placentini Itinerarium, cap. 37 1; P.L. LXXVII, 911-912
3. P.B. 87,3; col. 3025 B
4. Das Fortleben der Volkssprachen in Kleinasien in nachchristlicher Zeit, în „Gesammelte Aufsätze zur Kirchengeschichte,” II, Der Osten. 2. Halbband, Verlag Mohr, Tübingen, 1928, p. 242-243
5. Mansi, Concil. Coll. Ampl. V, p. 987
6. Ibidem, p. 1114
7. Ibidem, p. 991
8. Ibidem, p. 1015
9. P.L., op. cit.
10. W. Tomaschek, Über Brumaria und Rosalia, nebst Bemerkungen über den Bessischen Volkstamm, în „Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften,” vol. LV, Heft I bis III, Dien 1867, passim; și Holl, op. cit., p. 243
11. W. Tomaschek, op. cit., p. 329
12. Ibidem, p. 399
13. Ibidem, p. 391
14. Ibidem, p. 391

COLOFON

Autorul lucrării	DUMITRU STĂNILOAE
Titlul lucrării	BESII ÎN MÂNĂȘTIRILE DIN ORIENT
Editura la care a apărut	REVISTA „BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ” NR. 5-6, BUCUREȘTI, 1976
Variantă digitalizată de	Editura Predania/ CP 67, OP 13, București www.predania.ro tehnoredactor/ Remus Brihac concept grafic/ Atelieruldegrafica.ro

PREȘANIA